

מאמרי הגות וציפונות בפרד"ס התורה בעמק הפרשה

פרשת תולדות

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

ואלה תולדת

"ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק".¹

תיבת תולדת כתובה כאן בצורה חסרה חלקית, עם ו' אחת בלבד. ומשמע מהכתוב כאלו כתוב 'תולדת' – תולדה אחת ולא רבים, כי נולדו תאומים שאינם זהים, צדיק ורשע. רק הצדיק נקרא חי, ואלו רשעים בחייהם קרויים מתים, ולכן נחשב כתולדה אחת ולא כשתי תולדות.²

יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק

רש"י מפרש את כפלות הכתוב, שלא יאמרו ליצני הדור מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה ממנו, לכן צר הקדוש ברוך הוא קלסתר פניו של יצחק כשל אברהם.

הליצנים נראו בארץ, ושאלו איך זקן כה מופלג כאברהם יוליד?

ויש לשאול על שאלתם, האם לפי הנחתם שמאבימלך נתעברה שרה לא תהיה קושיה היאך נתעברה שרה בגיל תשעים, הרי ודאי שזוהו נס עצום, וכל בר דעת מבין שהקדוש ברוך הוא שינה סדרי בראשית ולא בכדי, וכי הקדוש ברוך הוא יעשה נס לרשעים? ומה יאמרו על כך ליצני הדור?

אבל התירוץ הוא שעל ה'תשקורת' לא שואלים שאלות. אינם מסוגלים לתת הסבר הגיוני לשיטתם כי אין להם שום הסבר חילופי, אלא כל כוונתם לערער על הקיים כאלו הוא בלתי אפשרי, לפרוך את הקיים מבלתי יכולת להציע דבר חילופי נאות.

כמו שרואים תמיד בערב בחירות שצצות מפלגות חדשות, שכל מה שהם יודעים לעשות הוא לערער ולבקר את הקיים, הם טובים בלצעוק גיוועלד! אבל אין להם באמת מענה ראוי לשמו לבעיות השעה.

כאן היה זה ישמעאל שהפיץ ליצנות זו כי מטרתו היתה שירש לבדו את אברהם.

אמנם כאן נסתתמו הטענות, והכל הבינו שיש כאן מהלך חדש שלא הורגלו אליו.

צומח כאן עם חדש שאינו הולך כסדרי הטבע, אלא הוא מעל הטבע, מעל הכוכבים. אינו צפוי ואינו מתנהל על פי מערכת גרמי השמים, ובאמת לפי סדר הבריאה כאילו אין לו שום מקום וזמן על פני האדמה.

כל היקום מותנה בקיומו, ודוקא הוא ללא חבל ארץ משלו ככל העמים, הוא חייב לקחת מקום של מישוהו אחר כדי לשרוד, ולכן האומות שונאים אותו כי מרגישים שהוא מאיים על קיומם, אך אינם יודעים שכל קיומם תלוי בעצם בו, הוא הפרי, ותכלית הבריאה, והם הקליפות שתפקידם לשמרו, ואם לא יעשו זאת יזרקו אותם לאשפתות.

¹ בראשית כה, יט

² עיין מה שכתבתי ב'שם ונשמה' עמוד רב על 'תולדות' מלא וחסר בכל התורה.

בדרך כלל אין מה להתחשב במלעיזים, שאינם אלא זדים יהירים המתלוצצים מכל דבר. אולם בעניין פגם משפחה חס הבורא על עמו ואוהבו, שלא יוכל מאן דהוא לפקפק בכי הוא זה על מעלתם ששרשם בקודש, "כִּי מְרֵאשׁ צְרִים אֲרָאָנוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ"³.

ואכן הזוהר מוסיף,⁴ שגם לאחר פטירת אברהם, שכבר לא היה מקום להלעזה, השאיר הקדוש ברוך הוא את צורתו של אברהם ביצחק, להראות לו את חיבתו אליו, שהוא כמו אביו אברהם, אוהבי-אהובי.

וההדגשה בפסוק אברהם ולא אברם הוליד את יצחק, יצחק סולת נקיה, ולא כישמעאל שנולד לאברם טרם שמל. ומה שנולד ליצחק עשו זהו מהפסולת שבאה ממשפחת רבקה ולא מיצחק ורבקה עצמם.

יעקב ועשו

נאמר בפרשה על ההיריון והלידה של רבקה:⁵

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְדֵּךְ לְדָוִד אֶת ה' וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גֵימִים כְּתִיב) גֵּוִים בְּבֶטְנָךְ וּשְׁנֵי לְאֵמִים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹאִם מִלֵּאִם יִאֲמָץ וְרַב יַעֲבֹד צֶעִיר. וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהִנֵּה תוֹמֵם בְּבֶטְנָהּ. וַיֵּצֵא הָרֵאשֹׁן אֲדָמוֹנִי כְּלוּ כְּאֲדָרֶת שֶׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו. וְאַחֲרָי כֵּן יֵצֵא אַחִיו וַיִּדְרֹ אַחֲזֹת בְּעַקֵּב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחַק בֵּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֵדָת אֹתָם. וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ עֵשָׂו אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֲהָלִים. וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִי וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב".

בפסוק: 'וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהִנֵּה תוֹמֵם בְּבֶטְנָהּ' ישנה תופעה מיוחדת שאין דוגמתה עוד בשום פסוק במקרא. בכל מילה בפסוק יש אות כפולה. וימלאו – שני ווין. ימיה – שני יודין, ללדת – פעמיים ל, והנה – פעמיים ה', תומם – פעמים מ', בבטנה – פעמיים ב. דבר המלמד על כך שיעקב ועשו היו צריכים להגיע לעולם בצורת תאומים.

מדרש שוחר טוב,⁶ דורש על המילים 'ממעריך יפרדו' – שיעקב נולד מהול ועשו לא.

והאותיות הכפולות בפסוק 'וימלאו' לפי הסדר הם: וילהמב. ובשינוי אותיות נקבל תיבת 'ובמילה'. שבמילה הם היו נפרדים.

הסיפור של לידת יעקב ועשו ומלחמתם עוד בבטן אמם, הוא סיפור החובק זרועות עולם.

הוא מסמל את המאבק המתמיד שבין כח הטוב, הסבלן, הממתין עד לבסוף, לעקב, כמו שכתוב:⁷ 'והיה עקב', היום לעשותם ומחר לקבל שכרם,⁸ לעומת כח העכשיו של עשו, הרוצה הכל כאן תיכף ומיד, ומביט על הנאה רגעית ושטוחה, במקום לחכות בסבלות ליהנות מחיי העולם הבא.

³ במדבר כג, ט. ופירש רש"י, אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות. הן עם לבדד ישכון - הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד כתרגומו. ובגוים לא יתחשב - כתרגומו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות. ובשפתי חכמים, אבות קרוים צורים ואמהות קרויות גבעות.

⁴ תולדות קלה, א.

⁵ בראשית כה כב-כח.

⁶ תהלים ט.

⁷ דברים ז, יב.

⁸ עבודה זרה ד, ב.

בפרשת בראשית למדנו על חטא אדם הראשון והקללות שבאו בעקבותיו. ה' אמר על הנחש, הוא יצר הרע: ⁹ 'הוא יִשׁוּפֵךְ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפְנוּ עָקֶב'. כלומר, עליך לרצף את ראש הנחש בעקבך. כי הוא עלול לנשוך אותך בראשו ולפגוע בעקב שלך.

משמעות הדבר שדרכו של היצר לפגוע בדרך כלל בדברים שאדם דש בעקביו ואינו מייחס להם חשיבות. הוא תופס את האדם בשעות לחץ ומצוקה, כשאנו עירני מספיק לעמוד על המשמר. הוא בראשו הפרוע לא נח לרגע, מלא תככים ומזימות כיצד לפגוע באדם בכל דרך אפשרית ומכל כיוון אפשרי. אבל ידו של יעקב אוחזת בכל כוחה בעקב עשו, ולא נותן לה לרמוס אותו, ולכן כתוב כאן: 'וידו אוחזת בעקב עשו'.

האחיזה של יעקב בעשו מורה גם על שאיפתו להוציא בולעו מפיו, את כל ניצוצי הקדושה הטמונים בעשו, ולהחזירו למוטב. זה היה גם הויכוח בין יצחק לרבקה אם לקרב את עשו או להרחיקו.

רבקה שגדלה בין רשעים, אהבה את יעקב ושמרה על שלימותו לבל יפגע מעשו, ויצחק אהב את עשו כי ציד בפיו, הוא ניסה לנצל את המצב שעשו עדיין מנסה למצוא חן בעיניו ולהיראות כצדיק ובכך חשב לקרבו. גם משום שרבקה אהבה את יעקב, דאג הוא לאיזון, שגם עשו לא ילך לאיבוד, אלא יחזיק ויקיים בממונו את יעקב ויפרנסו בריוח, ולכן חפץ היה לברכו בברכות הגשמיות של טל השמים ומשמני הארץ, שתהיה לו רווחה כזו, שיחשוב גם על אחיו המשקיע את כל מעייניו באהלה של תורה, ויתמוך בו מעין יששכר וזבולון.

הבעיה של עשו היתה בנתק שהיה לו בין הראש למידות. האחיזה של יעקב הובילה בסופו של דבר את ראשו של עשו להטמן במערת המכפלה, אך לא את גופו. בל נשכח שמצאצאיו היו עובדיה הנביא, הנושא משא נבואה קשה על אדום, ועוד הרבה שהתגיירו, ואפילו מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. כל זאת מלבד אנטונינוס ורבי שהיו גלגול יעקב ועשו, כנרמז בפסוק בכתוב: 'שני גיים'.¹⁰

ולכן כאשר בירך יצחק את עשו אמר לו: 'הנה משמני הארץ יהיה מושבך'. תיבת 'מושבך' מלאה עם ו', כי מדברת על הגרים שיצאו ממנו, רבי מאיר, רבי עקיבא, שמעיה ואבטליון וכיוצא הרבה. ולכן מושבו' בו' כמו 'איתן מושבך' הנאמר ביתרו.¹¹

האמירה שלו 'הנה אנכי הולך למות' מגלה על שרו הס"מ, שאין לו באמת קיום במציאות החיים, רק עד כמה שיש בו ניצוצי קדושה המחיים אותו, וכאשר יתפרדו ממנו יהיה לקש, ואינו אלא כעש

⁹ בראשית ג, טו. כח ההתגברות על היצר הרע על ידי התורה רמוז בראשי התיבות של: 'הוא יִשׁוּפֵךְ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפְנוּ' – אותיות תורה, ואת י' הרומזת לעשרת הדברות.

¹⁰ על רבי ואנטונינוס, בהרחבה בפרשת וישלח.

¹¹ במדבר כד, כא: 'וַיֵּרָא אֶת הַקִּינִי וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךְ וְשֵׁים בְּסֹלַע קַנְזָה'. 'היכל הברכה' בראשית כז, לט.

ובספר 'עטרת ישועה' פרשת תולדות כתב: 'משמני הארץ יהיה מושבך'. ובמסורה: מושבך ג'. כאן, והאחר 'כי יפקד מושבך' (שמואל א כ, יח), והאחר 'איתן מושבך' (במדבר כד, כא). ופירש רש"י ז"ל על משמני הארץ, זו איטליא של יון.

יצחק בא לרמז שעשו תהיה לו אחיזה קצת בימי היונים והחשמונאים לבטל מהם ג' מצוות אלו, חודש, שבת ומילה הנרמזים בתיבת מושבך, כי מוש"ב מספר שמ"ח שהוא ראשי תיבות חדש שבת מילה. וזהו 'כי יפקד מושבך' הנאמר בדוד, רומז על נר חנוכה שהוא מרמז על אורו של משיח, והיונים רצו לבטל נשמת משיח בן דוד, וזהו 'כי יפקד מושבך'. אבל לא יוכלו להם, כי 'איתן מושבך', גימטריא שמ"ח, הרומז על ג' מצוות חש"מ, שלא יפקד מושבו, ועל כן 'ושי"ם בסל"ע' גימטריא 'להדליק נ"ר חנוכה', רומז שעל ידי נס חנוכה שהיה למתתיהו ובניו, ידליקו נר חנוכה ויברכו ברכת 'להדליק נ"ר חנוכה', העולה במספר 'ושי"ם בסל"ע' כנ"ל.

גם 'ושי"ם בסל"ע קנ"ך' עולה חרפ"ת, מספר ח' פעמים אלה"ם שנמתקים בח' ימי חנוכה. וזהו שפירש רש"י ז"ל זו איטליא של יון, סוד היונים שרצו להתגבר על החשמונאים, ולבטל מהם ג' מצוות חש"מ ולא עלתה בידם, ואדרבה, עוד ניתוסף לנו הנס כדי להודות ולהלל. גם 'משמני הארץ' הוא סוד השמן של חנוכה, על כן 'משמני' הארץ' מספר משמ"ן המנור"ה, היינו, שתרצה מלכות יון לטמא כל השמנים שלא יהיה להם במה להדליק, אבל 'איתן מושבך' כי לא יוכלו לך.

בלי הו' אות החיים, וכל מטרת קיומו היא כדי לאתגר את יעקב מחד, ולשמור עליו מאידך, ומכאן כל מציאותו עד שיקויים: ¹² 'בַּלְע הַמָּנֹת לְנֶצַח'.

האדמונים היחידים עשו ודוד

הראשון אדמוני – בכל המקרא לא נמצא עוד תיבת אדמוני אלא פעם אחת אצל דוד.

וכיון שראה שמואל את דוד אדמוני, שכתוב: ¹³ 'וישלח ויביאהו והוא אדמוני', נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו?

אמר לו הקב"ה עם יפה עינים, עשו מדעת עצמו הוא הורג, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג. ¹⁴

יפ"ה - בגימטריה כ"ג סנהדרי קטנה וע"ב סנהדרי גדולה. וביחד בגימטריה צ"ה כגימטריה של המ"ן הכח הנגדי לעומתו.

וכתב 'ילקוט ראובני', שתאומו של יעקב היה אמור להיות דוד, וכיון שהשטן קטרט על בריאת יצחק שבא לעולם שנשמתו מצד הנקבה ושייך לחלקו, ושוב קטרט בעקדה, שאחר שעלה למזבח ירד והוקרב איל תמורתו ללא ציווי מהמקום, ואמר שלא תנוח דעתו עד שיתן לו ה' מחלקו וזרעו של יצחק.

וה' שלח את גבריאֵל, המלאך הממונה על היריון נשמות הצדיקים, ¹⁵ והביא לו את דוד, ושמת, ואמר הנני מכירו שראיתי אותו כשהראה אותו לאדם הראשון ועתיד למלוך על ישראל. אולם במקום דוד הורידו מהשמים את נשמת עשו שהיה אדמוני וגופו מלא שער, המורה על תגבורת הדינים, וחשב הס"מ שהוא נשמת דוד, וזרק בו זוהמה כדי שילך בדרכיו, ואף חתם את חותמו חותם הנחש על ירכו, ולעולם היה סבור שהוא דוד והוא בידיו.

רק כשיעקב הצליח ליטול ממנו את הברכות ברמיה, הבין שגמולו שב בראשו, שהוא רימה את חוה והביא מיתה וכליה לעולם, ועתה רימוהו מידה כנגד מידה, ונתנו לו להשלות את עצמו שדוד עלה בחלקו, ולא היה זה אלא עשו שנותר ללא הברכות.

כלומר, שורש סיבת המרמה שבה נטל יעקב את הברכות, היה נעוץ בכך שהיה צורך לרמות את הס"מ על מה שהחטיא את אדם הראשון במרמה. ודוד הדומה בצורתו החיצונית לעשו, הוא בדיוק האנטי תיזה שלו, הוא כח המשיח שבגימטריה נחש הגובר על הס"מ, שיביא לתיקון העולם והחזרתו כפי שהיה לפני החטא הקדמון. ולכן אמר: 'ויעקבני זה פעמים', פעם אחת שחשב שהוא דוד, ופעם שניה בברכות.

עשו היה אדמוני ששתה ברחם כל דם נדתה של אמו, ¹⁶ ונשאר ערל, כי חששו למולו מחמת אדמימותו שחשבו שלא נבלע הדם באיבריו. ואילו יעקב ודוד, שיש הרבה מהמשותף ביניהם, כמו ספר תהלים שיעקב היה אומר בבית לבן ¹⁷ ומספר פרקיו לפי הירושלמי ¹⁸ כמספר פרקי הספר, שניהם נולדו מהולים, כי אם דוד היה נולד ערל, היו חוששים מלמולו כי היה אדמוני. וזכה להולד מהול כיעקב שמכתם היתה שלימה, כלומר מקום הברית בשלימות ללא ערלה כלל.

הברכה תלויה בבכורה. כי ניתנת לראשון. וכמו שאמרו במדרש:

¹² ישעיה כה, ח.

¹³ שמואל א יז.

¹⁴ רבה בראשית פרשה סג פסקה ח.

¹⁵ זוהר שמות יא, א.

¹⁶ ילקוט שמועני רמז קי.

¹⁷ שוחר טוב מזמור קכד.

¹⁸ שבת עט, ב.

אמר רבי חגי בשם רבי יצחק: בזכות: ¹⁹ 'ולקחתם לכם ביום הראשון', (איחוד ארבעת המינים כנגד ראשון לחשבון עוונות, ורומזים לארבע גלויות), אני נגלה לכם ראשון, שנאמר: ²⁰ 'אני ראשון ואני אחרון', ופורע לכם מן הראשון זה עשו, שכתוב: 'ויצא הראשון', ובונה לכם ראשון, זה בית המקדש, שכתוב בו: ²¹ 'כסא כבוד מרום מראשון', ואביא לכם ראשון, זה מלך המשיח, שכתוב בו: ²² 'ראשון לציון הנה הנם'.²³

הרי שהכל תלוי בראשון. הראשון לציון, הוא מלך המשיח, 'הנה הנם', בא מהגיהנם של הראשון הוא עשו.²⁴ כי הקדוש ברוך הוא נקרא גם ראשון וגם אחרון, ושם את האחרון לפני הראשון.

כמו שללילה יש סוף כשמפציעים קרני אור השחר, כך לגלות ככל שתהיה ארוכה וקשה, יש סוף, כמו שכתוב: ²⁵ 'לכל תכלה ראיתי קץ', 'קץ שם לחושך',²⁶ ולכן כשעלה השחר ביקש שרו של עשו מיעקב לשחררו. רש"י מבאר כדי שיגיד שירה, אולם בזוהר²⁷ מבואר שהמלאכים של היום הגיע זמנם לומר שירה, אבל הוא נאסף לנוקבא דתהומא רבא.

הוא מתפוגג, אין לו שום כח יותר כי כל כוחו הוא כח דמיוני הנובע מחשכת הלילה והחוסר בהירות, כשמגיע היום ומפציע אור הגאולה, שוב אין לו מקום יותר, כי נברא רק לתכלית אחת כדי לאתגר את האדם שיוכל לנצחו ולקבל שכרו בדין ולא במתנת חנם. שם, הוא סיים את תפקידו, ואין לו מקום יותר, והרשעה כולה כעשן תכלה.

ומהו כח הראשון שיפרע בראשון מן הראשון?

ביאר ה'שם משמואל':²⁸

שישראל לוקחים ונוטלין את החיות הניתנת להם לא לעצמם רק להש"י, להתחיל בעבודת השי"ת להודות ולהלל מחדש בהתלהבות יתירה, כאילו הוא יום הראשון שנבראו, ואין חוזק כחסידות בתחילתה, ובזה ישראל מורין שאין כאן חשש לקיים בהם 'השיבנו ה' אליך ונשובה'. (בויכוח בין ישראל לאביהם שבשמים מי יפתח בתשובה תחילה אם על ידי התעוררות מלמעלה או מלמטה).

אני נגלה לכם ראשון - שאני אהיה המתחיל ואני אהיה הראשון לשוב אליכם, וזה 'אני נגלה לכם ראשון', כמו שבראשון בעת בריאת עולם שלא היה מי שיעורר, רק השי"ת היה הראשון, וזה אני ה' ראשון בעת בריאת העולם, כן 'ואת אחרונים אני הוא', שכן יהיה בדור האחרון, שהשי"ת יתגלה לנו ראשון.

¹⁹ ויקרא כג, מ.

²⁰ ישעיה מד, ו.

²¹ ירמיה יז, יב.

²² ישעיה מא, כז.

²³ ובהמשך: דבר אחר, 'ויצא הראשון אדמוני' למה יצא עשו תחלה, כדי שיצא הוא ותצא סריותו (באשו וסרחונו) עמו. אמר רבי אבהו, כהדין פרביטא (בלן יוקרת) שהוא משטף את בית המרחץ ואחר כך מרחץ בנו של מלך, כך למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו.

מטרונא שאלה את רבי יוסי בן חלפתא, אמרה ליה למה יצא עשו תחלה? אמר לה טיפה ראשונה של יעקב היתה. אמר לה משל אם תניחו שתי מרגליות בשפופרת אחת, לא זו שאת נותנה ראשונה יוצאה אחרונה, כך טיפה ראשונה של יעקב היתה. אדמוני - אמר רבי אבא בר כהנא, כאלו שופך דמים.

נמצינו למדים מן המדרש שעשו היה בבחינת הקליפה הקודמת לפרי. יתכן שאותה מטרונא היתה מזרע אדום וחורה לה על כך שיעקב הצליח לבכר את עשו, ולכן רבי יוסי הוצרך להסביר לה שבעצם יעקב הוא הטיפה הראשונה הנכנסת תחילה ויוצאת באחרונה, אבל בעצם מבואר במדרש שעשו יצא ראשון כדי שיצא עם קליפותיו תחילה.

²⁴ כמו שכאשר בא עשו ליצחק ראה יצחק גיהנם פתוחה מתחתיו וחרד חרדה גדולה.

²⁵ תהלים קיט, צו.

²⁶ איוב כח, ג.

²⁷ תזריע מה, א.

²⁸ חלק המועדים - סוכות שנת תרע"ב.

וזה שאמר, ופורע לכם מן הראשון מעשו שהוא להיפך מישראל, שעשו היו בו נשמות גבוהות מאד, כל אלו שיצאו ממנו אחר כך, רק הוא לא השתמש בהם לעבודת השי"ת, אלא אדרבה התגאה בהם והרע לעשות עוד יותר, וקלקל את מעלת הראשון שבו.

וכמו שיתרון האור מן החושך שעל ידי החושך ניכרת מעלת האור, כן הוא להיפך שפחיתות החושך ניכרת ביותר על ידי האור, ועל כן בשביל מעלת ישראל ניכרת ביותר פחיתותו ורעתו של עשו להפרע ממנו.

ובונה לכם ראשון זה בית המקדש. שלעתיד לבוא ייטיב ה' עמנו לבנות בית המקדש מקודם שבהופיע אורו בהמ"ק יהיה קיבוץ גלויות.

ראשון זה מלך המשיח - אף בטרם יגמרו ישראל את תשובתם בשלימות, יבוא בראשונה מלך המשיח למען יהיה ביכולת ישראל להכין לבבם לתשובה שלימה.

וכן מבואר ברכנו בחיי: ²⁹

כולו כאדרת שער - כולו שער כאדרת כי כן נולד, ועל כן נקרא 'איש שעיר' שהוא כולל השער, גם השעירים שהם בחלק הכח שלו, וכן אמרו במדרש שהכח שלו יש לו שער כנגד לבו, ובזמן הגאולה יפול אותו שער בתקיעת שופר שנאמר: ³⁰ 'וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'.

כח זה של שיער כנגד הלב, מצאנו רק אצל יהודה כשהיה כועס, כמסופר במפגש שלו עם יוסף. זהו כח גבורה עצום שבא מצד האודם הדומה לעשו, אבל בעצם הוא כוחו של דוד המלמד כוחה של תשובה לרבים בהתגברותו עצומה על היצר, עד כדי שעורך מלחמה תמידית כנגדו ועושה לבו חלל בקרבו ומסוגל לבקש מה' 'בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי'. ורמוז שמו בתוך המילים 'אדמוני כלו כאדרת', וכן בדברי יעקב 'אשלחך כי אם ברכתני' ראשי תיבות גימטריה דוי"ד.

תיקון המצוות - נדה חלה שבת

האבות הקדושים תקנו את חטא אדם הראשון, שחטאו נחשב ככלול משלשת העברות החמורות שבתורה ³¹, שבעוברו על ציווי הבורא נחשב כמי שעבד עבודה זרה, והביא להתגברות יצר הרע בגלוי עריות, וגרם למיתה לכל באי עולם, וזוהי שפיכות דמים.

לפי הזוהר, ³² אברהם בניתוח הפסילים ומסירת נפשו לכבשן האש, תיקן עבודה זרה, יצחק בעקדה תיקן שפיכות דמים, ויעקב בנישואיו, שגאל את נשיו מידי לבן הארמי, תיקן גילוי עריות.

והאבות הושלמו ברמ"ח איברים שכנגד רמ"ח מצוות עשה. לאברהם נוספה האות ה' ונקרא שמו אברה"ם כמנין רמ"ח, ויצחק בגימטריה 208 כמנין 8 הוי"ו"ת, ועם תוספת גילו שהיה בן ארבעים בקחתו את רבקה הושלם למנין 248. וכן יעקב שעולה כמנין 7 פעמים שם הוי"ה ברוך הוא, 182 בתוספת ה-66 נפשות שהוריד למצרים עולה כמנין 248.

²⁹ על בראשית פרק כה פסוק כה.

³⁰ זכריה ט, יד.

³¹ סנהדרין לז, ב.

³² פרשת בהר קיא, ב. ברעיא מהימנא. ועיין בספר 'עץ הדעת טוב' למהרח"ו פרשת תולדות בהרחבה. אמנם המהר"ל ב'נצח ישראל' ד, מחלק אחרת שאברהם תיקן גילוי עריות, ששמר על עצמו בצניעות גדולה, שאמר (בראשית יב, יא): 'הִנֵּה נָא יַדְעֵתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתְּ מִרְאָה אֶתִּי'. ויצחק תיקן עבודה זרה במסירות נפשו, שהוא כקרבן לה' היפך עבודה זרה לאל אחר, ויעקב תיקן שפיכות דמים כי הוא לא מת, היפך מעשו ששפך דמים, ולא ראה קרי מימיו, שראובן היה ראשית אוננו.

וכך גם האמהות תקנו את חטאה של חוה.³³ ולכן נתנו שלושת המצוות לנשים: נדה, חלה, ונר שבת - ר"ת נח"ש. כי המצוות האלו לתיקון חטא הנחש הקדמוני.³⁴

כנגד שפיכת דמו של עולם - מצוות נדה.³⁵ חוה קלקלה חלתו של עולם, שאדם הראשון הוא ראשית הנבראים,³⁶ וגרמה לקללת:³⁷ 'בזעת אפך תאכל לחם' - והתיקון לכך בהפרשת חלה, שהיא 'ראשית עריסותיכם'.³⁸ היא כבתה נשמתו, ו'נר ה' נשמת אדם'³⁹ - ולכן מצווה על הדלקת הנר.

ולכן המספר הכולל של: נדה - 59, חלה - 43, והנר - 255 עולים ביחד עם הכולל 358 כמנין נח"ש. ונח"ש עם הכולל גימטריה שט"ן. והנח"ש במילוי עם הכולל 891 כגימטריה: נדה, חלה הדלקת נר. ועל ידי מצוות אלו מביאים לגילוי אורו של משי"ח שאף הוא בגימטריה נח"ש, שיעמוד כנגדו ויבטל קליפתו.

תיקון שרה:

אלו שלשת הדברים שהיו באהל שרה. ולאחר פטירתה נסתלקו, וחזרו עם בואה של רבקה:⁴⁰

ענן קשור על האהל - על ידי טהרתה מנדרתה, שבכך שורה השכינה.

ברכה בעיטה - כנגד חלה.

ונר דלוק מערב שבת לערב שבת - כנגד הדלקת הנר.

'שוב אשוב אליך כעת חיה'⁴¹ - במקום חוה - חיויא, שהוא נחש בארמית, וכמו שנקראה בתחילה קודם החטא: 'חיה', כמו שכתוב שהיא היתה 'אם כל חי', והוא שם המורה על החיים.⁴²

³³ ספר הליקוטים' פרשת תולדות. וב'מגלה עמוקות' על התורה - פרשת אחרי מות:

וכמו שתיקונו של אדם הראשון היה על ידי ג' אבות נפש, רוח, נשמה, כן תיקון חוה היה על ידי ד' אמהות. לכן הוצרך כהן גדול להיות זכר ונקיבה, 'וכפר בעדו ובעד ביתו', כי שניהם צריכין כפרה. לכן סבר רבי יהודה שמכינים עוד אשה לכהן גדול קודם יום הכיפורים, זהו שאמר 'בזאת יבא אהרן אל הקודש', רצונו לומר כשהיה אהרן רוצה לבא אל בית המקדש הוצרך להכין לו אשה שנקראת 'זאת', (בראשית יג) 'לזאת יקרא אשה'.

³⁴ ראשי פרקים ממאמר זה דרשתי בפרשת תולדות בשנת תשס"ו בבית הכנסת 'רינת גבריאלי'. נעזרתי בספר הליקוטים, שער הפסוקים, ב'יד יוסף' לרבי יוסף צרפתי, ובספר 'באתי לארמוני' לרב משה ארמוני שליט"א.

³⁵ ראה עירובין ק, ב.

³⁶ קהלת יעקב ערך חוה. וכתב שהיא ראשי תיבות למפרע של הפסוק באיכה ה, א: 'הביטה וראה את חרפתנו'.

³⁷ בראשית ג, יט.

³⁸ במדבר טו כ-כא: "ראשית ערסותיכם חלה תרימו תרומה תרומת גרן כן תרימו אתה. מראשית ערסותיכם תתנו לה' תרומה לדתיתכם". ונרמז במילים ראשית עריסותיכם ר"ת רע וס"ת תם. ובפסוק שאחריו בתיבת 'עריסותיכם' נוספה אות 'י' המרמזת על 'י' הקללות שנתקלה חוה. וערש מסמל צאצאים, כמו שאמרו על המטה הנקראת בארמית פוריא, שבה פרים ורבים. ולכן אדם הראשון הוא בבחינת ראשית העריסות של כל הצאצאים.

³⁹ משלי כ, כז.

⁴⁰ מדרש רבה בראשית ס, טז:

'ויביאה יצחק האהלה שרה אמו' - כל ימים שהיתה שרה קיימת, היה ענן קשור על פתח אהלה. כיון שמתה פסק אותו ענן, וכיון שבאת רבקה חזר אותו ענן. כל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרוחה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרוחה, וכיון שבאת רבקה חזרה אותה הרוחה. וכל ימים שהיתה שרה קיימת היה ברכה משולחת בעיטה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הברכה, כיון שבאת רבקה חזרה. כל ימים שהיתה שרה קיימת היה נר דולק מלילי שבת ועד לילי שבת, וכיון שמתה פסק אותו הנר, וכיון שבאת רבקה חזר. וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה מיד 'ויביאה יצחק האהלה'.

⁴¹ בראשית יח, י.

⁴² ספר הליקוטים - פרשת בראשית - פרק ג סימן ג:

ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי. מצאתי כתוב לאחד מתלמידי הרב זלה"ה בסגנון זה, דע, כי מקודם החטא היתה נקראת חיה, אמנם אחר החטא נקראת חוה. ורגליה ירדו למות, לארץ ישראל, מדור הקליפות. בסוד (קהלת י, טז): 'אי לך ארץ', (דברים א, ב) 'אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר'.

וראה ברמ"ז בערכי הכנויים אות ח שכתב שזו כוונת הכתוב 'כי היא היתה אם כל חי' בלשון עבר, שאם לא היה החטא, היתה נקראת חיה, ואולם עתה לאחר החטא, נרמז בשמה שם הנחש ונקראת חוה. וכן כתב בקהילת יעקב ערך חוה, שזהו שנאמר לאברהם 'שוב אשוב אליך כעת חיה', כי מתחילה היתה ראויה להקראת חיה ובעקבות

אצל שרה נאמר 'שמע בקולה'⁴³ – במקום האמור אצל חוה:⁴⁴ 'כי שמעת לקול אשתך'.⁴⁵ כי התיקון לשמיעה הראשונה שהביאה לקירוב הרע ועירובו עם הטוב, היה לשמוע בקול שרה לברר את סיגי הכסף,⁴⁶ ולהשליך את הפסולת, ולהרחיק את ישמעאל מיצחק.

אברהם ושרה החלו בהורדת השכינה מרקייע לרקייע, עד משה שבבנין המשכן הורידה לארץ.⁴⁷ אצל שרה הענן היה קשור על הפתח מבחוץ בלבד, ואילו אצל משה:⁴⁸ 'ויכס הענן וכבוד ה' מלא את המשכן'.

החטא נקראה חוה, ועכשיו שנתקנה, נקראת באמת חיה, לכן אמר 'כעת חיה' ולא חוה. וראה עוד במגלה עמוקות פרשת תולדות.

⁴³ בראשית כא, יב.

⁴⁴ בראשית ג, יז.

⁴⁵ מדרש רבה דברים פרשה ד פסקה ה: אמר הקדוש ברוך הוא, שמעו לי, שאין אדם שומע לי ומפסיד. רבותינו אומרים, אתה מוצא יש שומע לאשתו ומפסיד, ויש שומע לאשתו ומשתכר. כיצד, אדם הראשון שמע לאשתו והפסיד, מניין שנאמר (בראשית ג, יז): 'ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך'.

אמר רבי יצחק למה המשל דומה? למלך שאמר לעבדו אל תטעום דבר עד שאבוא מן המרחץ. אמרה לו אשתו, טעום את התבשיל הזה, שלא יהא מבקש ליתן לתוכו או מלח או מורייס. בא המלך ומצאו מטעם בשפתותיו, אמר לו המלך: לא אמרתי לך אל תאכל ואכלת!?

אמר לו: מרי, שפחתך נתנה לי. אמר לו המלך: ולשפחתי שמעת יותר ממני?

כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לאדם: 'ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו'. מה עשתה חוה, האכילה אותו.

אמר רבי אבין: לא בקשה אלא לבכות וליילל עליו בקולה, ואכל ממנו. שכך כתוב: 'לקול אשתך'. לדברי אשתך אין כתוב כאן, אלא 'לקול אשתך'.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת?'

אמר לו: מרי, הרי שפחתך נתנה לי, מניין? שנאמר: 'ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל'. אמר לו: ולחווה שמעת יותר ממני? מיד נטרד, שנאמר (שם): 'ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים', הרי ששמע לאשתו והפסיד.

ויש ששמע לאשתו ונשתכר זה אברהם, מניין שנאמר (שם טז): 'ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי'.

אמר רבי שמואל בר נחמן למה המשל דומה? למי שנולד לו בן. ראה אותו איסטרוגוס אחד, אמר זה הנער עתיד להיות ארכי ליסטים, צריך הוא לאביו להשליכו. שמע אביו אמר לבני אני משליך. שמע אביו של אותו איסטרוגוס, אמר: כל מה שאמר לכם בני שמעו לו.

כך ראתה שרה לישמעאל יוצא לתרבות רעה, והיתה אומרת לו לאברהם 'גרש את האמה הזאת ואת בנה' והרע לו. נגלה עליו הקדוש ברוך הוא, אמר לו: 'אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה'. שמע בקולה – ונשתכר, שנקרא זרעו לשמו של יצחק, שנאמר (שם כא): 'כי ביצחק יקרא לך זרע'. אמר הקדוש ברוך הוא, ומה אם מי ששמע לאשתו כך עשה שכר, מי ששומע לי על אחת כמה וכמה! ושלמה המלך בא ומפרש (משלי א, לג): 'ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה'.

⁴⁶ הכסף שהוא בצבע לבן מורה על מידת החסד מידת אברהם, וישמעאל שהוא הפסולת שלו נקרא 'סיגי כסף', ואילו הזהב שהוא בצבע אדום ורומז לגבורה, מידת יצחק, הפסולת שלו הוא עשו, הוא אדום, 'סיגי הזהב'. ראה זוהר חדש סתרי תורה סוף פרשת יתרו: 'אברהם, שיצא ממנו ישמעאל ובני קטורה, שהם סיגי הכסף. ויצחק, שיצא ממנו עשו, סיגי הזהב'.

⁴⁷ מדרש רבה במדבר יג, ב:

אמר רבי איבו, באותה שעה גרעה קומתו של אדם הראשון ונעשית של ק' אמה. כיון שחטא אדם, נסתלקה השכינה לרקייע הראשון. חטא קין - נסתלקה לרקייע השני, חטאו דור אנוש - נסתלקה לרקייע השלישי, חטאו דור המבול - נסתלקה לרקייע הרביעי, חטאו דור הפלגה - נסתלקה לרקייע החמישי, חטאו הסדומיים - נסתלקה לרקייע השישי, חטאו המצריים - נסתלקה לרקייע השביעי. וכנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה מן העליונים לתחתונים, ואלו הן, אברהם הורידה מן השביעי לשישי, יצחק הורידה מן השישי לחמישי, יעקב הורידה מן החמישי לרביעי, לוי הורידה מן הרביעי לשלישי, קהת הורידה מן השלישי לשני, עמרם הורידה מן השני לראשון, משה הורידה מן העליונים לתחתונים.

⁴⁸ שמות כד, טו.

בדור המדבר ירד המן בזכות משה,⁴⁹ שהוא כנגד 'ואקחה פת לחם'... 'לושי ועשי עוגות',⁵⁰ כנגד הברכה בעיסה, ובזכות אהרן היו ענני כבוד, דוגמת הענן שהיה קשור מעל האהל, ובזכות מרים היו מים, על ידי טהרת האמהות במים מנדה, והמים שרבקה רצה לשאוב ועלו לקראתה.⁵¹

אצל שרה היתה ברכה בעיסה, ואצל רבקה עלו המים לקראתה,⁵² והיו לחם ומים מצויים אצלם ללא טורח, כנגד קללת:⁵³ 'בזעת אפך תאכל לחם'.

'וַיְבָאֶהָ יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ'⁵⁴ - (אהל ה' - רמז לשכינה) 'שרה אמו' - ממש. כלומר רבקה היתה כשרה אמו ממש, ושרה ורבקה הרי היו שתיהן בבחינת האם הראשונה חוה, אם כל חי.

תיקון רבקה:

כשרבקה ראתה בפעם הראשונה את יצחק נאמר:⁵⁵ 'ותפל מעל הגמל' - לנחש הקדמוני היה דמות גמל שרכב עליו.⁵⁶ כשנפלה נפטרה מהאות מ' של המות, ואת האות מ' מתקן יצחק בקחתו את רבקה בגיל מ' שנים. אלא שנפילתה לא היתה מושלמת ולא הגיעה לארץ ולא נפרדה לגמרי מהצד האחר, ונשארה: 'ותקם רבקה ונערוותיה ותרכבנה על הגמלים', מה גמל יש בו סימן אחד טומאה שאינו מפריס ואחד של טהרה שמעלה גרה, כך העמידה צדיק ורשע.

'וַיְבָאֶהָ יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ' - וַיְבָאֶהָ אֶל הָאָדָם.⁵⁷ כ"ד קישוטי הכלה.⁵⁸ קישטה בתיקוניה כלפני החטא.⁵⁹ ולכן בכל המקרא נזכרה תיבת 'ויבאה' פעמיים, רק אצל חוה ואצל רבקה המתקנת אותה.

⁴⁹ תענית ט, א:

שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן, משה ואהרן ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן. באר - בזכות מרים, עמוד ענן - בזכות אהרן, מן - בזכות משה.

⁵⁰ מדרש רבה בראשית מח, יב:

מאיזו זכות זכו ישראל שניתן להם מן במדבר, בזכות של אברהם שאמר 'לושי ועשי עוגות'.

⁵¹ מדרש רבה בראשית ע, ח: 'וירא והנה באר בשדה' - זו הבאר, והנה שלשה עדרי צאן, משה ואהרן ומרים. 'כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים' - שמשם כל אחד ואחד מושך מים לדגלו ולשבטו ולמשפחתו.

ובמדרש הנעלם פרשת בראשית ט, א:

פתח אותו 'ינוקא' פיו ואמר: 'באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם'. שנו, שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, על ידי שלשה רועים אחים, משה, אהרן ומרים. בזכות משה, היה המן יורד לישראל. בזכות אהרן, היו ענני כבוד הולכים עם ישראל, בזכות מרים, היתה הבאר הולכת עמהם. מתה מרים - פסקה הבאר. מת אהרן - ניטלו ענני כבוד. זהו שכתוב: 'ויראו כל העדה'. אל תקרי ויראו, אלא וייראו. מתה מרים פסקה הבאר, מנין לנו? שכתוב: 'וישב העם בקדש ותמת שם מרים'. וכתוב אחריו: 'ולא היה מים לעדה'. ובזכות משה חזרו שלשתן. והיה אומר אביו, שלושתם גלופים ברקיע דיוקנם, להאיר זכותם על ישראל. זהו שכתוב: 'ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ'.

⁵² ברבנו בחיי (בראשית כד, טז): 'ותרד העינה ותמלא כדה ותעל'. ולא אמר 'ותשאב' כשם שאמר בפעם שנית 'ותשאב לכל גמליו'. ומכאן דרשו חז"ל (בראשית רבה ס, ה) 'ותמלא כדה ותעל', כל הנשים יורדות וממלאות מן העין, וזו כיון שראו אותה המים עלו לקראתה, אמר לה הקב"ה את סימן לבניך, וזהו שכתוב מיד: 'וירץ העבד לקראתה' - שעלו המים לקראתה".

⁵³ בראשית ג, יט.

⁵⁴ בראשית כד, סז.

⁵⁵ שם כד, סד.

⁵⁶ פרקי דרבי אליעזר פרק יג.

⁵⁷ בראשית ב, כב.

⁵⁸ המנויים בישיעה ג. ראה זוהר בראשית מח, ב.

⁵⁹ והם נפגעו בחטא הנחש, כמו שנרמז בפסוק 'ואיב"ה אשית' שנהפכה תיבת 'ויבאה' ל'ואיבה'. שהם בגימטריה כ"ד ואותן אותיות, כמפורש בזוהר אחרי מות עט, ב. וגרם לחורבן בית המקדש כנרמז בפסוק 'איכה ישבה בדד העיר רבתי עם' - ר"ת איבה רעה, וכמובא בזוהר על איכה.

ועל פי זה ביאר המגלה עמוקות' על ואתחנן - אופן רח שמשעה רצה לתקן זוהמת נחש, כ"ד זיני דמסאבותא, שנרמזים במלת ויאב"ה. ומקודם היה כ"ד תכשיטים, ונרמז במלת ויאב"ה. ואבות תקנו חטא של אדם, ואמהות תקנו חטא של חוה. ועיין שם איך שמוסיף ומבאר שבחטא מכירת יוסף חזרו לקלקול הראשון וביציאת מצרים התחילו לתקן, עד שבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן, ודרש עוד הרבה בארוכה בנושא זה בצורה נפלאה ביותר, וכדאי מאד לעיין בדבריו המתוקים מדבש ונופת צופים איך שמקשר חשבון הכ"ד בהרבה נושאים.

ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא' - סופי תיבות חוה.⁶⁰

וַיִּלְךָ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ⁶¹ – ויב"א בגימטריה חוה.⁶²

וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו.⁶³ – כנגד האמור אצל חוה וַתִּקַּח מִפְּרִי־וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכְלוּ⁶⁴. והם כנגד אותם מטעמים שאהב אדם הראשון. במקום: 'אהב' – 'באה' רבקה לתקן את ה'אבה'.⁶⁵

וַהֲבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֵבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ לְפָנַי מוֹתוֹ'. – מדוע כתובה תיבת 'בעבור' ללא האות ו' ? היא באה להזכיר שהוא מביא את האוכל לאביו תמורת האכילה בעבר. וראשי תיבות: 'ואכל בעבר אשר יברכך' בגימטריה איבה עם הכולל.

ורבינו אפרים כותב, שנחסרה כאן האות ו' לציין שרבקה אומרת לו שעתיד אביו לברכו בו' ברכות יותר מעשו, שיעקב נתברך בעשר ברכות ועשו בארבע בלבד.

וַתִּקַּח רַבֵּקָה אֶת בְּגָדֵי עֶשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אָתָּה בְּכִיתָ, וַתִּלְבַּשׂ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן⁶⁶ – לבוש הבגדים כנגד: 'וַתִּפְקְחֶנָּה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירָמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת'.⁶⁷

בגד אדם הראשון – הכתנת – היתה אצל נח בתיבה, חם לקחה והעבירה לנמרוד, עשו הרגו ולקחה ונעשה איש גבור יודע ציד.⁶⁸

⁶⁰ ספר הלקוטים.

⁶¹ בראשית כז, יד.

⁶² מחשוף הלבן.

⁶³ בראשית כז, יד.

⁶⁴ בראשית ג, ו.

⁶⁵ שש פעמים אנו מוצאים את תיבת 'מטעמים' בכל המקרא, וכולם בפרשה זו. השורש 'טעם' נמצא בתורה רק בהמשך, בפרשת המן. וכדי לתקן את שקר הנחש הנרמז במשמעות המספר שש, נזכרו שש פעמים 'מטעמים' בתיקון הדבר, כשהאמת יוצאת לאור בלקיחת יעקב את הברכות במקום עשו. וכתב הציוני: אמרו חז"ל אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה. וסוד המטעמים הוא סוד המרכבה, כי צרכי הסעודה ד' מינים: מים, לחם, יין, מלח. ומה שהשיג אברהם על ידי אנשים השיג יצחק על ידי מטעמים. ויעקב על ידי סולם. ודוד על ידי כנור.

⁶⁶ בראשית כז, טו.

⁶⁷ בראשית ג, ז.

⁶⁸ 'ספר הליקוטים' - פרשת בראשית - פרק ג:

"ואלו המלבושים ירשם קין מצד הנחש, והורישם לנמרוד, ועשו הרגו ולקחם ממנו. וכל צד הרע נתעכל והלך, ולקחו אותו בעליו ונשארו בכל צד הטוב. וזה סוד (בראשית כז, טו): 'החמודות אשר אתה בביית', וזה סוד כשלבש אותם יעקב איש תם בלי צד רע וסיגים. כי הסיגים נתעכלו באברהם ויצחק מצד ישמעאל ועשו ותיקנו חטא אדם הראשון, ונשאר יעקב שלם בלי סיג, ומטתו שלימה, וצורתו היתה דומה לאדם הראשון. והיו"ד שהיתה בעקב מיעקב, נשאר בראש ישראל, בסוד לי רא"ש, ונתקן כל צד החטא. אם כן עכשיו ראוי הוא שמקום הקללות שנתקלל אדם הראשון כשפגם, עתה ראוי שיהיה להפך, ויקח הברכות הראויות להנתן לו.

ולכן רמזה לו באמרה (בראשית כז, יג): 'עלי קללתך בני', ראשי תיבות עק"ב, כלומר עקב שאני הייתי הסיבה בקללתך מצד אדם הראשון, עכשיו לך קח לי. ובסיבת אלו המטעמים שתעשה לאביך, ותלבש אלו הבגדים, יהיו סיבה לברך אותך. והסימן הוא, כשתלבש אותם עליך כל הרע שהיה בהם יהפך לטוב, וזהו הסימן שיבא גן עדן עמך הסוד הוא, שכמו שבתחילה בהיות דבוק בהם טוב ורע נגרשו מגן עדן, ועכשיו בהיות שנתעכל כל צד הרע, ותקנת הרע ונדבקת בטוב, אם כן עתה ראוי הוא שיבא גן עדן עמך, וראוי אתה להתברך, הפך הקללות שלקחת בהיות בהם הפגם וצד הרע, והבין.

וענין הריח שבא עמו מחקל תפוחין קדישין, ביטלו ריח עורות גדיי העזים שהלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו, וכשנשקו אביו לא הריח ריח שטף העזים. וטעם שהלבישה אותו עורות גדיי העזים, כדי לתת הכנה ליצחק שיברכהו. ורומז לו שליטת ידי עשו על בית ראשון ובית שני, הנרמזים בצואר, סוד (שיר השירים ד, ד) 'כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות'. ולכן אמר 'על חלקת צואריו', פירוש, הצוארים שהם בחלקו של יעקב, ולכן ראוי הוא לברכות. ולזה הבין יצחק כל הדברים, כי בודאי היה יודע שהיה יעקב בנו, ולא חס ושלום שברכו בלי רצונו כמו שחושבים קצת מפרשים, כי הקושיות רבות ועצומות למבינים, ולא יובן כי אם על דרך זה.

וזה מה שאמר הכתוב (בראשית כז, כב): 'הקול קול יעקב', קל חסר וקול מלא, רצונו לומר, אני רואה שתי קולות, אמנם כשהקול שהם תפלוחיהם של ישראל חסרים, והיהו ק"ל, אז בעונות ישלטו ידי עשו, אם כן לאותו זמן יועילו

הבגד הזה מעיקרו היה מעורו של לויתן, שאינו מקבל טומאה, ולכן יעקב ניאות ללבשו ולשתף פעולה בהתחזות לעשו ההולך להפסיד את הברכות, מכיון ששרו הס"מ הביא קללה לעולם במרמה שרימה את חוה. ולכן הכתוב מדגיש שהיו אלו הבגדים אשר 'אתה בבית' – לרמוז שהיו מעורו של לויתן, את"ה בבי"ת - בגימטריה עם האותיות ש"ל לויתן".⁶⁹

המלבושים נפלו בידי הסטרא אחרא. על ידי רבקה נמסרו שוב ליעקב שהיה מעין יופיו של אדם הראשון.

וַיִּתֵּן אֶת הַמְּטָעִמִּים וְאֶת הַלְּחָם אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֵהוּ⁷⁰ - וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁה עִמָּה וַיֹּאכְלוּ.⁷¹

הנחש רימה בחלקת פיו, ולכן היו הברכות צריכות להלקח ממנו במרמה. יצחק אוהב את עשו כי ציד בפיו, צד ניצוצי קדושה בפיו בראשו וחפץ היה לתקנו.

הפיכת הקללות לברכות

וַיִּתְּאֶמֶר לוֹ אִמּוֹ עֲלֵי קַלְלָתְךָ בְּנֵי אֶפְרַיִם שָׁמַע בְּקִלְי וְלֶךְ קַח לִי.⁷²

הברכות. ועוד שריח בני כריח שדה של תפוחין קדישין, מצד גן עדן והלבושים הנזכרים, אם כן נתקן חטא אדם הראשון, ובמקום הקללות ראוי אתה לברכות.

ומה שאמר הכתוב (בראשית כז, כג): 'ולא הכירו', פירוש הענין הוא, שלא הכירו עד עכשיו לתת לו הברכות, וקרא לעשו כדי לתקנו.

ומה שלא קרא ליעקב, הטעם הוא כי היו ידיו גם כן בזמן אדם הראשון היו שעירות כידי עשו, כי נתפתה אחר עצת רשעים, ומדת הדין מקטרגת מה נשתנה זה מזה, והוא חשב שעדיין לא נתקן החטא, ולכן לא היה ראוי לברכה, וכראות שבא גן עדן עמו ונתקן הרע, אז ראוי הוא לקבל הברכות, וזהו ויברכהו בודאי, כי ראוי היה. ומה שאמר הכתוב (שם כז, לח): 'בא אחיך במרמה', כלומר, חשבתי שאחיי עדיין לא נתקן ועדיין הוא במרמה, ועכשיו שנתקן יהיה ברוך. פירוש, במרמה, כלומר בעבור אותה מרמה שרמית אותו בזמן אדם הראשון, והאכלתו עץ הדעת, לזה ויקח ברכתך, שהיא מצדך, וגם מצדו ראוי הוא לברכה, וזהו שאמר גם ברוך יהיה".

ועיין עוד בכתם פז על ענין המלבושין.
⁶⁹ וכתב הציוני על התורה - פרשת תולדות:

זהו סוד שלא ניתן להגלות 'וינחו על משכבותם דברי חכמים וחדותם שאמרו כל חיה הרואה אותם וכו' הוו ידעי אך לא גילו. והנני הולך רכיל ומגלה סוד כאשר מצאתי. כי בגדי החמודות משמע תרי, וזהו שאמר הכתוב ויעש ה' אלקים כתנות עור וילבישם, והם בגדי החמודות אשר אתה בבית, אשר הלבשים האל יתברך בוראם וצורם. על ידם ועל חלקת צוארם. אם כן מן הראוי היה שכל בהמה וחיה יהיו נרתעים מהם עת נתלבש לבוש מלכות אשר לבש בו המלך. ואיתא במדרש כי מעור לויתן היו, וזהו שכתוב: 'וירח את ריח בגדיו ויברכהו'.

וּכְתַב 'תּוֹרַת הַמִּנְחָה' לְרַבִּי יַעֲקֹב סְקִילִי - דְרָשָׁה כֹּא עַל סוּד הַלוֹיִתָּן:

"שהשם יתברך יצרו שטן לישראל רצועת מרדות לרדות בו את ישראל. ונוצר עם יעקב בבטן אחד, ונקרא לויתן על שם שנתלוה עמנו ונתחבר עמנו ממעי אמונו, ועתיד לשלוט בכל העולם, ומקיף בזנבו כל העולם כולו, וכמו שאמרו רז"ל, עתידה מלכות הרשעה לשלוט על כל העולם כולו ששה חדשים ולבסוף תפול ביד ישראל. והקב"ה שוחק עליו שכתוב (תהלים ב, ד): 'יושב בשמים ישחק' וגו', (תהלים לז, יג): 'ה' ישחק לו כי ראה כי יבא יומו', ובמה ישחק בו, בחרבו הקשה, שכתוב (ישעיה כז, א): 'פקוד ה' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון, כי משורש נחש יצא צפע (ישעיה יד, כט), לרדות את ישראל.

ובכל יום נושאים ישראל עיניהם לאביהם שבשמים להצילם מידו ולמסרו בידם לבערו מן העולם שכתוב: 'כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו'. ופעמים שישראל מסלקים קצת מעולו מעליהם, ופעמים שהוא מכביד עליהם, זהו שכתוב: תתן להם ילקוטון תפתח ירך ישבעון טוב תסתיר פניך יבהלון וגו'. וכך יהיו ישראל דור אחר דור עד ימות המשיח, כי אז יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. ואז יחיו מתי ישראל שמתו מיום היותם עד היום ההוא, שכתוב: תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה, ואז ישירו לה' בהחיות אותם, ואז יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם". ועל פי דבריו מובן ענין הזביחה ללויתן שתהיה לעתיד לבוא שבכך תהיה זביחת יצר הרע.

⁷⁰ בראשית כז, יז.

⁷¹ בראשית ג, ו.

⁷² בראשית כז, יג.

המילים הללו שאמרה רבקה ליעקב לכאורה קשות. כיצד מתנחם יעקב בכך שהקללות לא יחולו על ראשו אלא על ראש אמו? איזו מן ערבות זו? וכי לשלומה של אמו הוא דואג פחות? זה מזכיר במקצת מה שאמר יעקב לראובן, 'בניך הם ולא בני'⁷³

לאור דברי האריז"ל,⁷⁴ הדבר מתבאר יפה כמין חומר. וכה תוכן דבריו:

רבקה היא גלגול חוה, בעבורה נתקלל אדם הראשון, שיופיו של יעקב מעין יופיו של אדם. ושם אמר 'שמעת לקול אשתך', ועתה צריך לתקן בשמועה זאת לטובה, כמו ששמע אז לרעה. וזהו 'אך שמע בקולי', שהמיעוט הוא שעכשיו היא שמיעה לטובה, אך ההיא של אדם הראשון לרעה.

ואמרה ליעקב: 'למה אשכל גם שניכם', לכאורה קשה שמילת גם מיותרת, אלא יובן על פי דברי רז"ל, שהיתה רבקה ראויה לילד י"ב שבטים, אלא עשו הפך רחמה, וזהו שאמר לשון גם, פירוש מלבד אותם הי"ב שהייתי ראויה לילד, למה אשכל אתכם.

כאשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע, גרם שנתקלל ל"ט קללות. עשרה לו, ועשרה לחוה, ועשרה לנחש, וט' לארץ, והם כמנין מלקות שהוא ל"ט, והוא כי נתבטל ממנו ט"ל אורות, כמו שידעת על פסוק:⁷⁵ 'כי טל אורות טליך'.

ועתה נתבטלו וחזרו האורות למעלה, וכח הקליפה היתה גוברת ועולה ומשטנת ויורדת ומקטרגת. וזהו סוד מה שאמר הפסוק:⁷⁶ 'כמו פולח ובוקע בארץ... והיה העולם הולך ומתמוטט הולך וחרב, ולא היה כח בשום אדם לעמוד על בוריו לעבוד את ה' אלהיו בלבבו הטוב, והיה העולם נחרב, עד שהקדוש ברוך הוא ברחמיו הפשוטים גזר אומר לרחם על בריותיו, ויצא גזע צדק אברהם עליו השלום שהוא הכיר את בוראו, ואז התחיל העולם להתקן.

ובהיות שכח הקליפה אז היתה גוברת, לא היה יכול אברהם לתקנה לגמרי, לכן יצא ממנו ישמעאל, ואחר כך קם יצחק אבינו מצד הטהרה והקדושה מצד אברהם, והיה הולך גם הוא ומתקן לקליפות, ולא יכול לעקרו לגמרי, ויצא ממנו עשו, עד שבא יעקב אבינו עליו השלום, ותיקן העולם לגמרי כל מה שהחריב אדם הראשון.

ואמר מפני מה העולם מתמוטט, בשביל הקללות, אני מביא במקום ל"ט קללות, ט"ל ברכות. ולכן נאמר לו:⁷⁷ 'ויתן לך האלהים מטל השמים', וחזרו הט"ל אורות למעלה מכח הברכות, להאיר למטה, באופן הזה, האדם נתקלל:⁷⁸ 'בזעת אפך תאכל לחם', בא יעקב ונתברך ב'דגן ותירוש'. וכנגד מה שנתקלל אדם הראשון:⁷⁹ 'וקוץ ודרדר תצמיח לך', בא הוא ונתברך 'מטל השמים ומשמני הארץ'. וכן כולם אחת לאחת, כשתדקדק בהם תמצא.⁸⁰

ועוד, מפני מה נתקלל אדם הראשון, בשביל אשתו שהאכילתו מעץ הדעת טוב ורע, ובכאן נתברך על ידי אשה שהיא רבקה, שנאמר: 'עלי קללתך בני', כלומר, אני הייתי סיבה שנתקללת קודם בבחינת אדם הראשון, ועכשיו אתה מתתקן על ידי. וכנגד מה שכתוב:⁸¹ 'ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך', עכשיו 'בני שמע בקולי'. קודם קלקלת על ידי מאכל, עכשיו אתה מתתקן על ידי מאכל, שהם המטעמים.

⁷³ בראשית רבה צא, ו: 'את שני תמית אם לא אביאנו אליך', אמר יעקב בכור שוטה הוא זה, וכי בניך הם ולא בני.

⁷⁴ ספר הלקוטים.

⁷⁵ ישעיה כו, יט.

⁷⁶ תהלים קמא ז.

⁷⁷ בראשית כז כח.

⁷⁸ שם ג, יט.

⁷⁹ שם יח.

⁸⁰ ראה בהרחבה בזהר תולדות בהקבלת עשרת הברכות לעשר הקללות של האדם.

⁸¹ בראשית ג, יז.

ומה שנאבד הלבוש של אדם הראשון על ידי החטא, ונפלו ביד נמרוד, עתה חזרו ביד יעקב. וזהו שאמר הכתוב: ⁸² 'את בגדי עשו בנה הגדול החמודות', נגד 'ונחמד העץ להשכיל'⁸³ ונתגשמו, ועכשיו חזרו לבעליהם, להטהר ביד יעקב.

וזהו גם כן מה שכתוב: 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. ונמצא שנתקן הכל על ידי יעקב, וזהו מה שאמרו רז"ל, שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם, לרמוז למה שאמרנו. וזהו גם כן מה שכתוב: 'וירח את ריח בגדיו ויברכהו', בשביל הבגדים שחזר להם הזוהר. עד כאן עיקרי דבריו.

ועל פי זה מובן שרביקה באומרה 'עלי קללתך', לא מתכוונת ליטול על עצמה איזו קללה חלילה, וברור שיעקב לא היה מסכים לכך, אלא מדברת על הקללה שכבר רבצה בעבר על שכמה מגלגולה הקודם בהיותה חוה.

מטרתה היתה כיצד להפוך את הקללה לברכה ולהביא לידי תיקון, שכמו שנלקח ממנה מקור הברכה במרמה, כך ינטל בחזרה במרמה וישוב הכל לאיתנו הראשון. ולכן היה עליה להתערב ולשמוע לקול רוח הקודש שבה, שנודע לה שיצחק מתכוון לברך, ודאגה שהברכות יגיעו בצורה מתוקנת להיכן שצריכים להגיע, לבכור האמיתי החפץ ומעריך את עבודת ה' בבכורה, ולא למי שבזה אותה ומכרה בשאט נפש בעבור נזיד עדשים.

שמשון בן מנוח - מנח שם ויפת ועשו

כתב ה'ליקוטי שושנים' - לרבי שמשון מאוסטרפליא:

שמשון בן מנוח היה גלגול נשמת ב' ניצוצות, ניצוץ אחד מיפת שהוא שם, בסוד: ⁸⁴ 'ויקח שם ויפת', ולא כתוב 'ויקחו' בלשון רבים, כי נשמה אחת היתה להם, וניצוץ שני מעשו הרשע. כתבי האר"י ז"ל.

'ויש לנו בזה רזין עילאין, וזהו לדעתי מה שלא הביא עשו לאביו יין גם כן כמו יעקב, לכן גבי שמשון נזיר אלהים יהיה הנער'.

וזהו גם כן הסוד שעשה שמשון נקמה באריה שהכה אותו ונשך באביו נח, כמבואר שהוא יפת בן נח, והכה הפלשתים שוק על ירך, שתיקן סוד נח"ש ירכין של עשו, כמו שמבואר בתרגום יונתן, בפסוק: ⁸⁵ 'איש יודע ציד'.

והנה עשו ציער לאמו - לכן נזיר אלהים היה הנער מבטן אמו.

עשו גרם לאביו שנעשה סומא - לכן נקרו פלשתים את עיניו.

עשו היה כאדרת שער - לכן היה כחו בשער.

עשו ציער לאמו על ידי נשים בנות חת - לכן רדף שמשון אחר נשים נכריות.

ויש רזין עילאין בשלוש מאות שועלים, והרימותי ידי לאל עליון".

גאולת יצחק באות מ' הכפולה

⁸² בראשית כז, טו.

⁸³ בראשית ג, ו.

⁸⁴ בראשית ט, כג.

⁸⁵ בראשית כה, כז.

אצל יצחק יש כפילות של האות מ' כבר בהבטחת הקב"ה לאברהם: "וְאֶתְנָה כְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בְּמֵאָד מְאֹד"⁸⁶. ולפי מדרש לקח טוב, כאן הוא המקור למ' הכפולה אצל יצחק.

אולם לפי הפרקי דרבי אליעזר,⁸⁷ המקור הוא מפסוק אחר, לפיו האותיות הכפולות מופיעות בתחילת המילה. הוא נמצא בדברי הפלישתים שאמרו ליצחק:⁸⁸ "לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד", וזהו בדומה לנאמר אצל משה בבשורת הגאולה "פקד פקדתי", ואצל המשיח במילים "צמח צדיק"⁸⁹, שהאות הכפולה מופיעה בראש התיבה.

השם של אברהם מתחיל באות א' שכן הוא היה ראש וראשון לאומה הישראלית, ומסתיים באות ס' שממנה מתחילה גאולת יצחק.

ניתן לראות את הישועה שהייתה אצל יצחק בסימן האות מ', כאשר נשא את רבקה בגיל מ', וזכה כעבור עשרים שנה להיפקד בפרי בטן והוליד "תומם"⁹⁰. אך ננסה לעקוב עוד אחר האות מ', כיצד היא דוקא מתקשרת ליצחק.

אודות חייו של יצחק אין התורה מאריכה, וננסה למצוא את האות מ' במעט שכתוב, ונגלה שאכן יש לה קשר הדוק ביותר עם מהלך חייו.

יש דבר עוד יותר מפורש אצלו, מאשר בלידת התאומים. כשה' בירך אותו נאמר:⁹¹ "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְּשָׂנֵה הַהוּא מְאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'".

ברכתו היתה 'מאה שערים'. גאולתו של יצחק הייתה משני ממין, מומין: מיד אבימלך ומיד פלישתים. וניצל מהריב שרבו עמו אודות המים. (מי"ם בגימטריה 90, כמנין האות צ' של יצחק). ההצלה הייתה ממה שסתמום פלשתים. 'וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים', הפלשתים הטילו מום במים, ובתיבת 'סְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים' באותיות "סת-מום", יש ס' בתחילה ומ' בסוף, רמז לס"מ. 'וַיִּמְלְאוּם עֶפְרָה', לתת מום במים. בתיבת 'וימלאום' יש אותיות מום.

הקשר בין גאולת יצחק למ', בא לידי ביטוי גם במציאת בת זוגו, שכידוע היה על ידי ניסיון אליעזר במים. ואולי דוקא בשל כך בחר אליעזר לעשות סימן של גילוי חסד דוקא על המים. גם מידתו 'פחד' עולה בגי' 90.

אותיות מ"ם נוספות אפשר למצוא אצל יצחק, בפסוק "שני גיים בבטנך ושני לאומים ממעך יפרדו ולאם מלאם יאמץ". כמו כן הוא בקש מבנו מטעמים, ובירך את יעקב ב"ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ... יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים...".

יצחק = חי קץ

בשמו של יצחק רמוז גם ענין הקץ הסופי שבסימן האות צ', שכן יצחק אותיות חי קץ. גם שמו עולה למניין 208 קרוב לרד"ו שנה שעבדו בפועל. ועיין בדרשות חז"ל על תיבת "ויתרוצצו", ואולי יש כאן רמז לצ' כפולה.

ועיין בעל הטורים על הפסוק "ועתה שא נא כליך" שהביא מבראשית רבה⁹² שרמז לד' גלויות, ושעתידין ליפול בידי ישראל.

⁸⁶ בראשית יז, ב.

⁸⁷ פרק מח.

⁸⁸ בראשית כו, טז.

⁸⁹ ירמיה כג, ה.

⁹⁰ בראשית כה, כד.

⁹¹ בראשית כו, יב.

⁹² סה, ח.

כליך – כלי המקדש שלקח לבבל, תליך - זה מדי, על שם המן, שנתלה והיה ממדי, "וקשתך" - זו יון, שנאמר בזכריה: ⁹³ "כי דרכת לי יהודה קשת". "וצא השדה" - זה אדום, כמו שכתוב: ⁹⁴ "ארצה שעיר שדה אדום", ועתידין ליפול בידי ישראל, שהקדוש ברוך הוא ילחם בהם. וזהו שכתוב "וצא הלחם בעמלק".

יש רק פעמיים בכל המקרא את המילה 'וצא', וכמו שציין כאן בעל הטורים: ב' במסורת: 'וצא השדה', 'וצא הלחם בעמלק', ⁹⁵ ויש קשר הדוק ביניהם.

יצחק כבר רומז כאן שלאחר הגלות הרביעית המכונה כאן בשם 'שדה אדום' יתקיים 'וצא', הוא ה'וצא' האמור במלחמת עמלק שמזרעו, ואז יהיה הכסא שלם. הרי לנו פעמיים אות צ', ועוד פעמיים צ' יש לנו כאן, באומרו 'וצודה לי צידה', הרי שמסיים את הפסוק בפעמיים צ' בגאולה האחרונה, שאז עשו עצמו יהיה נצוד ברשתו, ויקויים הפסוק האחרון שבנבואת עובדיה: ⁹⁶ "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשֹׁפֵט אֶת הָרַע עֲשׂוֹ, וְהִיְתָה לָהּ הַמְּלוּכָה".

והה' יתירה בכתוב של "צידה", יש לומר שמרמזת שאז יהיה הכסא שלם בה' אחרונה. גם האות ה' מסמלת את היציאה לחופש ולדרור, למרחב ולאור.

ה"פענח רזא" מבאר את הה' יתירה שנוספה כאן בכתוב, בכך שיצחק שנה לעשיו ה' הלכות שחיטה, והם: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, שעולים בגימטריה אלף רצ"א. שרמז לו את קץ דניאל שכתוב בו: ⁹⁷ "ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים", דהיינו שיהיה כמו כן בינתיים, דהיינו בתשעים ואחד תהיה הצידה, שאז תהיה צידה גמורה ואמיתית לחיה הרביעית.

מדוע נשא עשו את מחלת בת ישמעאל?

"וַיִּלְךְ עֲשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אַחֹת נְבִיּוֹת עַל נָשִׁיו לֹא לְאִשָּׁה". ⁹⁸

כאשר ראה עשו שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, לקח את מחלת בת ישמעאל, וכאן ההדגשה 'בן אברהם', לפייס את אביו. ומבאר ה'שם משמואל' שלא רדף אחרי יעקב כי היה בטוח שלבן כבר יעשה עבורו את העבודה, כמו שאכן ביקש לבן לעקור את הכל.

אולם הוא לא הסתפק בכך ולא שקט על שמריו, ולא לחינם התורה מציינת את ליקוחיו את מחלת לאחור נטילת הברכות.

כאשר עשו ראה שיעקב נטל ממנו את הברכות והלך לשאת אשה מבנות לבן, ולהגביר כח הקדושה, חשב מחשבות און בלבו להגביר מצד שני את כח הטומאה. ולכן נשא את מחלת בת ישמעאל כדי לחבר יחד את קליפת השור, הוא אדום, עם קליפת החמור (הרומזת לישמעאל שנאמר: ⁹⁹ 'שבו לכם פה עם החמור').

וכתב ה'ליקוטי שושנים' - לרבי שמשון מאוסטרפליא:

בפסוק: ¹⁰⁰ 'אשר פרו יתן בעתו', אמרו חז"ל, זה המשמש מיטתו מערב שבת לערב שבת, בעתו - בעת ו', ומבטל כח מחלת בת ישמעאל, כמבואר בספרי מקובלים, והוא בסוד של בעתו.

⁹³ ט, יג.

⁹⁴ ב"ר לב, ד.

⁹⁵ שמות יז, ט.

⁹⁶ עובדיה א, כא.

⁹⁷ דניאל יב, יא.

⁹⁸ בראשית כח, ט.

⁹⁹ בראשית כב, ה. ודרשו: עם הדומה לחמור.

¹⁰⁰ תהלים א, ג.

ומקשים העולם, היאך שייך מחלת לשימוש המיטה? ונראה לי כך, מפני בעת"ו גימטריא מחל"ת אשת עשו שלקח לו לאשה ורימה לאביו (היך מעשרין את התבן ואת המלח). והסוד גדול בזה, למה באמת רימה לאביו יצחק בזה? אלא משום דמעשר של ארבעים - ארבעה, ונשאר ל"ו, ומעשר מן שלשים - שלשה, ונשאר כ"ז, הרי ס"ג, ח' במקומו עומד - אז הוא ע"א, והמעשר של תבן מן תיו מגיע ארבעים, ונשאר ש"ס, ומן נו"ן חמשה, ונשאר מ"ה, הרי ת"ה, ובי"ת של תבן במקומו עומד, הרי סך הכל ת"ז הרי ע"א הנשאר מן מלח, ת"ז הנשאר מן תבן, הוא תע"ח גימטריא מחל"ת, וצד בפיו של אביו והטעה אותו, ושאלתו היה לדבק אביו בקליפת מחלת. ויש בזה סודות גדולות נפלאות באלו הדברים, והאל הקדוש יכפר בעדינו. עד כאן דבריו.

מנין הפסוקים בפרשה

בפרשת תולדות 106 יש פסוק אחד יותר מהפרשה הקודמת חיי שרה. קו פסוקים. והסימן: עלו והכוונה לציון המילים האחרונות בפרשה: "וַיֵּלֶךְ עֶשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחֻת עֵל נָשִׂיו לֹא לְאִשָּׁה"¹⁰¹.

גם על"ו ראשי תיבות עשו לבן וישמעאל, שעלו השתרגו על צוארי יעקב, והם כח טומאת קליפת החמור והשור, ולבן שביקש לעקור את הכל, שיעקב ניצל מהם ברחמיו יתברך בזכות הברכות. וכן רמוז בדברי רבקה ליעקב 'עלי קללתך בני' שעל ידי הברכות ניצל משלושת הכוחות העוינים אותו, עשו לבן ישמעאל.

וכן השם: הַלְלָאֵל.

השם הזה נזכר פעמיים בדברי הימים, לשני אישים שונים. בפעם הראשונה (א ד, טז): "וּבְנֵי יְהוֹלָאֵל זִיף וְזִיפָה תִּירְיָא וְאַשְׂרָאֵל". לכאורה יהללאל היה מבני כלב למטה יהודה, ואביהם של זיף וזיפה תיריא ואשראל, אבל יחוסו אינו ברור כל כך מן הכתובים. לפי הגר"א הוא היה בן קנו, ולפי הרלב"ג הוא 'נעם' המוזכר קודם והיו לו שני שמות.

והמלבי"ם כתב: "ובני יהללאל - היא אשת כלב השניה, היה זיף - וכו', וכן עזרה - כך שמו, כמו בן חנן בן זוחת (בפסוק כ. ועיין מה שאכתוב לקמן ח, לא), וכן יתר ומרד וילון, כולם היו בני יהללאל, ותהר - אחר כך הרתה מהללאל אשת כלב את מרים ואת שמי ואת ישבח, רצונו לומר שהרתה כולם כאחד שלשה בכרס אחד לכן אמר ותהר ולא אמר ותלד".

ולפי דבריו מוחלף השם מהללאל ביהללאל. ופלא שכותב שהוא שם אשה, שהרי הוא המוזכר בנחמיה (יא, ד) כאבי שפטיה מבני פרץ בן יהודה. ועיין שם בדבריו. שמו נזכר ברשימת היחס של עתיה, שהיה מן המתנדבים לשבת בימי נחמיה. ושם זה כשמו של מהללאל בן קינן אבי ירד המוזכר חמש פעמים בבראשית פרק ה, ופעם אחת בדברי הימים א א, ב. וכאן רואים שוב אדם שנקרא כשם מי שהיה לפני אברהם.

ובפעם השניה המוזכר בשם זה הוא אבי עזריהו מן הלויים לבני מררי בימי חזקיהו המלך.

"וַיִּקְמוּ הַלְוִיִּם מַחַת בֶּן עֲמָשִׁי וְיֹאֵל בֶּן עֲזַרְיָהוּ מִן בְּנֵי הַקְּהָתִי וּמִן בְּנֵי מְרָרִי קִישׁ בֶּן עֲבָדִי וְעֲזַרְיָהוּ בֶּן יְהוֹלָאֵל וּמִן הַגִּרְשִׁינִי יוֹאָח בֶּן זִמָּה וְעֵדֶן בֶּן יוֹאָח"¹⁰².

עוד אפשר לתת טעם למנין הפסוקים שבפרשה ק"ו, שהדמעות של עשו הביאו לחרבן שתי מקדשות ונטה קו ככתוב באיכה:¹⁰³ "חֶשֶׁב ה' לְהַשְׁתִּית חוֹמַת בֵּת צִיּוֹן נְטָה קָו". וכמו שאמרו במדרש תהילים מזמור פ: 'האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי'. רבי אלעזר אומר: שלש

¹⁰¹ בראשית כח, ט.

¹⁰² דברי הימים ב כט, יב.

¹⁰³ ב, ח.

דמעות הוריד עשו הרשע מעינו. אחת מעינו הימין, ואחת מעינו השמאל, והשלישית קשורה בעינו, שנאמר: 'ותשקמו בדמעות שלישי'. שלש אינו אומר, אלא שלישי.

רבי ברכיה אומר: שלישי דמעה הוריד, לכך, 'בדמעות שלישי' - אחד משליש דמעה. רבי אבין אמר ויש שאמרו משמו של רבי שמלאי: אמרה כנסת ישראל, רבון העולמים! בזכות שלש דמעות שהוריד אותו רשע, השלטת אותו בכל העולם ונתת לו שלוח בעולם הזה. לכשתבוא לראות עלבון בניך שעניניהם זולגות בכל יום ודמעתם תדירה כלחם, כענין שנאמר: ¹⁰⁴ היתה לי דמעתי לחם וגו'. על אחת כמה וכמה שתמלא עליהם רחמים".

במקרא מופיעה טו"ב פעמים הצורה 'ויבך'. הפעם הראשונה שנאמר בתורה 'ויבך' היא אצל עשו. הפעם השניה במפגש יעקב עם רחל, בו הוא מלמדה שכוחה הגדול יהיה בכייתה כדי לבטל בכיית עשו, וכן אחר כך כשיוסף ירד לגלות, ואצל יוסף עצמו, שהוא שטנו של עשו מוזכר שבע פעמים 'ויבך', ובנ"ך מוזכר אצל שאול, ואצל דוד שבכה על אבנר ואחר כך על אבשלום, אלישע, וחזקיה שמוזכר פעמיים שבכה בכי גדול.

מקום השבת

בפרשת תולדות מנגנים במקום מאהור על שם מהירות יעקב בנטילת הברכות. זו הפרשה היחידה שהמקום שלה מקום מאהור. אמנם בדרך כלל כשמתפללים במקום ראשט משלבים בו גם ממקום מאהור כי הוא ראשט גבוה באוקטבה. יש הקוראים לו כרדן. הוא מקום קליל ורהוט, ומאהור פירושו רץ מהיר.

כשלמעלה יש צבא, ויש אומרים כשמתחיל בחוסיני, נקרא בשם דלנשין. כמו למשל בשיר 'נעימה לי' מהבית 'שור כי בניה'.

אחודה נא

א. **אניה על פני יבשת**

במקום ספון – לה דבשת.

תשובה: הגמל ספינת המדבר.

ב. **עלים רבים לי – ואינני עץ**

לא פה לא לשון לי –

ואספר עד אין קץ.

ג. **רמז לתשובה - חידה נוספת עם אותה התשובה:**

זרע שחור בשדה לבן

כל אוכליו יחכמו.

תשובה: ספר.

¹⁰⁴ תהלים מב, ד.

ד. עשרים ושבע אלמים

וכלם מדברים, מהם כפופים ומהם פשוטים,

עשרים ושבע כושיים

ועיני כל מאירים.

תשובה: כ"ב האותיות שמהן יש כפופות, כולל חמש הסופיות הפשוטות.

ה. חידת רבי יהודה בן שמואל הלוי:

כי תשאלו "מי אוהב?" ואענה / ואומרה : מי יתנה לי אבר

הם אמרו לי: "מה שמו?" ואענה / טורי שני הם חוברו בו חבר.

תשובה: אברהם.

ו. 'בראש השם' / ממשוררי תימן

בראש השם שמי זה הוא

וקח צבי וחתכהו

וקח כל קח והפכהו

ואם תבין – פתרהו !

ז. חידה נוספת ולה אותו פתרון:

הוא היחיד משלושה

שמן הארץ לא יצא

ורק לו אשה יחידה

שנים לו ילדה.

תשובה: יצחק.

ח. מצא שמות ספרים מהפרשה:

1. יושב אהלים – לרבי אברהם ענתבי, ראש על אר"ץ רבה.¹⁰⁵

¹⁰⁵ תקכ"ה, 1765 - תרי"ח, 1858. על ספרו "יושב אהלים" מסופר כי ספר זה נקרא על שם שבשעת גזרות קשות בארם צובא ברחו למדבר, ומרוב בהלה לא לקחו עמם ספרים ללימוד, והרב ישב באוהל כל אותה התקופה וכתב ספר מזכרונו, ולאחר שחזר לספריו גילה שלא נפלה שום טעות בציטוטים הרבים מלשונות הגמרא ומהראשונים. ספר מיוחד בחריפותו עם פלפולים על התורה שנכתב על פי הזכרון בלבד. הספר נדפס מחדש על ידי 'מכון הכתב' עם שאר ספריו, 'חכמה ומוסר', 'אהל ישרים' ושו"ת 'מר ואהלות'.

2. **ויזרע יצחק** – בשם זה השתמשו מחברים רבים לשם ספרם, כגון, רבי יצחק חי טייב, להלן צילום שער ספרו. וכן נקרא ספרו של חכם **יצחק שחיבר** רבה של ארגנטינה זצ"ל. ומחכמי זמנינו שכתבו ספרים בשם זה, הרב **שלמה זעפרני שליט"א**, והרב **יצחק בצרי שליט"א**.

3. **קול יעקב** – על הלכות סת"ם לרבי **יעקב סופר** בעל 'כף החיים'.
4. **ברכת אברהם** – הרב **אברהם ארלנגר** זצ"ל, מראשי ישיבת קול תורה.
5. **מאה שערים** – ספרו הגדול של רבי אליהו קפשאל, ראש רבני קנדיה באי כרתים, מגדולי הדור בזמן מרן הב"י.¹⁰⁶ יש מחברים נוספים שהשתמשו בשם זה לספריהם.
6. **ריח שדה** – ספרו של רבי **שמעון דוויק הכהן** זצ"ל שנדפס לראשונה בקושטא תצ"ט ויצא לאור מחדש ע"י מכון הכתב ירושלים תשס"ד.
7. **ברך יצחק** – ספרו של רבי **יצחק ברכה** זצ"ל נדפס בראשונה בוונציה ויצא לאור מחדש ע"י מכון הכתב בשנת תשמ"א.

ט. מי נקרא בתורה 'איש שדה'? ומי המכונה השד"ה? שראשי תיבות אחד מחיבוריו כשם של עץ?

בתורה נאמר: ¹⁰⁷ "וַיַּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדַע צֵיד אִישׁ שָׂדֶה".

הרב השד"ה הוא הרב המקובל חכם שאול דוויק הכהן.¹⁰⁸ וכתב חיבור בשם 'איפה שלמה' על אוצרות חיים.

¹⁰⁶ מחבר פורה, ומנהיג הדור. הספר, המכיל מאה פרקים, מוקדש להלכות כיבוד אב ואם בהלכה ובאגדה, ויחסי בני המשפחה היהודית: יחסי הבעל ואשתו, חובות הבנים להוריהם וחובות ההורים לחינוך ילדיהם. אוצר בלום החורג מתחום נושאו המרכזי ומקיף עניינים רבים בהלכה ובאגדה.

¹⁰⁷ בראשית כה, כז.

¹⁰⁸ נולד בי"ד מרחשוון תרי"ח (1857) בחלב.

ראשית תורתו מפי אביו חכם אליהו, בנו של החכם שאול עזרא, רבה הראשי של העיר חלב, בעל ה'אמת מארץ', עיקר תורתו מפי חכם מרדכי עבאדי וחכם אליהו משען. בשנת תרמ"ז (1887) החל לשמש כרבה הראשי של חלב, ובשנת תר"ן (1890) זכה ועלה לארץ ישראל, בראש קבוצת חכמים מתלמידיו, ובתוכם חכם עזרא הררי רפול, חכם יום טוב ידיד הלוי וחכם שאול קצין. חכם חיים שאול הכהן דוויק השתקע בירושלים, והשתלב בישיבת המקובלים 'בית אל' בראשותו של חכם ששון בכר משה פרסאדו. בשנת תרנ"ו (1896), בסיוע הגביר החכם ניסים

תמונת השד"ה בעל האש"ל

נחום, הקים את ישיבת המקובלים 'רחובות הנהר' בשכונת הבוכרים, ועמד בראשה. בסוף ימיו איבד את מאור עיניו. נפטר ביום ד' טבת תרצ"ג (1933) ונטמן בהר הזיתים. מצבתו נעלמה בזמן הכיבוש הירדני והרס בית הקברות שעל הר-הזיתים, ונמצאה בשנת תש"ע (2000).

בין חיבוריו: 'איפה שלימה' - ביאור על 'אוצרות חיים' לחכם חיים ויטאל, (ובלשון המקובלים פירוש האש"ל), 'בניהו בן יהוידע' - שני חלקים, ו'שר שלום' חיבורים בשיתוף עם חכם אליהו יעקב לעג'מי, פירוש על שיר השירים, 'הערות הרב השד"ה', שנמצאו בספר 'נהר שלום' לחכם שלום שרעבי, ובספר 'עלי נהר' לחכם ניסים הררי רפול, ו'חידושי הרב השד"ה' בספר 'שפת אמת' לרבו חכם אליהו משען. בין תלמידיו ניתן למנות את מר זקננו ועטרת ראשנו, המקובל האלוקי, חכם רבי יהודה פתיא ז"ע. באחת מהגהותיו (שער הברודים פרק ב אות נח) הוא כותב: על ביאור האש"ל, "כל דיבור זה אמרתי אני לפני הרב המחבר נר"ו בהיותי לומד עמו בעיר הקודש ירושת"ו, וקלסו, וקבעו בפירושו. יאודה משה פתיא".